

НАСІННИК МИКОЛА МИКОЛАЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності*

НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ І ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КРИМІНАЛЬНІ ПРОСТУПКИ

КПК України встановлює порядок спрощеного провадження щодо кримінальних проступків (ст. 381 КПК України) [1] з метою економії матеріальних та часових затрат, підвищення оперативності розгляду проваджень. Разом з тим, передбачає розширений перелік джерел доказів для такого виду провадження.

Доказування як різновид пізнання в кримінальному судочинстві – це діяльність, спрямована на встановлення фактичних обставин справи шляхом збирання, перевірки, оцінки доказів, яка здійснюється уповноваженими суб'єктами з участю інших осіб, в порядку, передбаченому законодавством. Отже, доказування – це, урегульована законом, діяльність по збиранню, перевірці та оцінці доказів з ціллю встановлення обставин, що мають значення для законного, обґрунтованого та справедливового вирішення провадження.

Першим елементом процесу доказування називають збирання доказів. Збирання доказів – це складний процес, в якому вбачають пошук доказів, їх одержання та закріплення (фіксацію). Пошук доказів має місце під час проведення оглядів, обшуків, коли слідчий намагається знайти знаряддя вчиненого кримінального правопорушення, речі, цінності, які мають відношення до такого діяння, або знайти особу, яка переховується. Одержання доказів відбувається шляхом вилучення певних речей та документів, проведення слідчих дій, зокрема, допиту, під час якого слідчий або суд сприймають відомості про факти та закріплюють їх в порядку, передбаченому законом.

Так, згідно ст. 84 КПК України доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК України порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. А процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів [1].

У той же час, згідно ст. 298¹ КПК України процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, крім визначених статтею 84 КПК України, також є пояснення осіб, результати медичного освідчення, висновок спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису.

Доказами вважаються ті факти, на основі яких встановлюється кримінальний проступок чи правопорушення або його відсутність, винуватість або невинуватість тієї чи іншої особи в його вчиненні та інші обставини справи, від яких залежить ступінь відповідальності цієї особи. Також, доказами є ті передбачені законом джерела, з яких слідство й суд отримують відомості про факти, що мають значення для провадження й за допомогою яких вони ці факти встановлюють.

Визначення поняття доказів містить посилання на фактичні дані, на підставі яких встановлюють наявність або відсутність складу кримінального проступку. Якщо відомості не стосуються таких обставин, вони не можуть розглядатися як докази в конкретному провадженні. Таким чином, доказами можна визнати тільки відомості, на підставі яких, за допомогою яких можна з'ясувати необхідні фактичні обставини. Таку властивість іменують належністю.

Звертаючись до тлумачення норм кримінального процесуального характеру видається, що матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні) можемо віднести до категорії «документів» як виду доказів, оскільки ч. 2 ст. 99 КПК України прямо передбачено віднесення відеозаписів до документів.

Так, згідно з ч. 1 ст. 99 КПК України документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження [1]. А ч. 2 ст. 99 КПК України уточнює, що до документів, за умови наявності в них відомостей, передбачених частиною першою цієї статті, можуть належати ще 4 підвиди джерел доказів, цікавість для нас з яких становлять п. 1 та п. 3, а саме: матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні), складені в порядку, передбаченому КПК України, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії.

А відтак, фактично виокремлюється два підвиди джерел доказів, якими може слугувати відеозапис як власне відеозапис як окреме джерело доказу та як технічні носії інформації, на які за допомогою технічних засобів (відео зйомки в нашому випадку) зафіксовано процесуальні дії, які є складовою протоколів процесуальних дій [2].

Сьогодні існує комплексне застосування науково-технічних засобів в якості криміналістичного інструментарію для розширення доказової бази по кримінальним провадженням, в тому числі і щодо проваджень про кримінальні проступки, за рахунок встановлення, закріплення та дослідження даних, які без застосування науково-технічних засобів ефективно використати в процесі доказування не представляється можливим.

На практиці кримінальний процес використовує для забезпечення мети процесу доказування досягнення техніки та науки. В тому разі, якщо є потреба застосування наукових досягнень – науково-технічних

засобів, такі засоби використовуються в порядку, встановленому законодавством, та на вказаних умовах, що дозволяє суттєво ефективніше здійснювати процес доказування [3].

Так, в аспекті зазначеного на шляху до більш ефективної діджиталізації кримінального процесу особливої актуальності набирає прийняття Верховною Радою України 15 березня 2022 року закону № 2137-IX, спрямованого на підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам. Внаслідок чого, главу 20 КПК України доповнено новою слідчою (розшуковою) дією, суть якої полягає у одержанні слідчим, прокурором від особи, яка є власником або володільцем технічних приладів або засобів, необхідних для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, копій фото- або кінозйомки, відеозапису, здійснених у публічно доступних місцях, у тому числі в автоматичному режимі, за виключенням місць, що відносяться до приватних помешкань осіб.

Варто відмітити, що фактично вищевказаними нововведеннями було законодавчо врегульовано досить поширені дії правоохоронців, які дотепер не мали відображення у КПК України, проте активно використовувалися на практиці. Така ситуація була очікуваною, виправданою та такою, яка відповідає викликам сьогодення. Так, у процесі доказування постійно використовуються науково-технічні досягнення – фото-, відео-, звуко- та аудіо записуюча апаратура, спеціальні речовини при виготовленні зліпків. Використання названих засобів при збиранні доказів дає змогу більш детально та повно передати властивості та ознаки об'єкту, що має безпосереднє значення для з'ясування обставин провадження, своєчасно зафіксувати ті чи інші дані, а відтак встановити істину в провадженні.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9–10. № 11–12. № 13. Ст. 88.
2. Орлов Ю. К. Основы теории доказательств в уголовном процессе. Научно-практическое пособие. Москва : Проспект. 2009. 144 с.
3. Стахівський С. М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування : монографія. К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 271 с.

Ключові слова: доказування, доказ, провадження, кримінальний проступок, науково-технічний засіб.

Key words: proving, proof, proceedings, criminal offense, scientific and technical means.